

JOVICA AĆIN

SRODNICI

Roman

■ Laguna ■

Copyright © 2017, Jovica Aćin
Copyright © ovog izdanja 2017, LAGUNA

BIBLIOTEKA
MERIDIJAN
Knjiga br. 63

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Za Andreja i Stefana,
bez kojih ova knjiga
ne bi nastala.
Oni su u njenom
i mom srcu.*

Reči svedoka u ovom romanu navođene su prema autorizovanim izvorima, osim kada su neposredno saopštene pripovedaču. Glavni fantom koji se ovde pojavljuje je nastao prema mogućnoj slici izvesnog pesnika, inovatora u pripovedanju, koji je tragično umro 2003. Sam pripovedač je, dabome, imaginaran, ali zato sam ja u njemu stvaran, barem tako tvrde meni bliske osobe. Ali, setio sam se Paula Klea, koji je, u januaru 1906. godine, bio jedan od fantoma i pozajmio mi reči za sopstvenu odbranu: „Niko nema potrebe da ironiše na moj račun, jer ja sâm to već činim.“

J. A.

Sadržaj

1 Sukurdola13
2 Pirineji17
3 Skapavanje23
4 Ponešto smo saznali35
5 Ali to je druga priča41
6 Nevera.47
7 Rahiljini papiri53
8 O lišću i šapatu63
9 Putem magijskog mišljenja73
10 Blanes81
11 Susret sa Anđelom bez reči93
12 San i istina99
13 Drvo vremena111
14 Fetiši i noći119
15 Nestao sam kao lastin rep.129

16	Kastelj	141
17	Blesak reinkarnacije	147
18	Srpski profesor	163
19	Podudarnosti i veliko odstupanje	173
20	Nemirno more	183
	<i>O autoru</i>	197

Ovde je okolišni put jedina prečica.

Dugo gledam u novinski list koji sam doneo s puta. Od članka štampanog na njemu ništa ne mogu da razumem, ali bojim se da sam umešan u ubistvo. Ako jesam, to će me dotući uz sve ostalo što sam proživeo u prošlih mesec i više dana.

Najbolje će biti da onoliko koliko mogu potanko iznesem događaje, a potom neka svako za sebe sudi ili nagađa.

Koncem maja pozvao me je stariji sin da se sretnemo kod mlađega u Barseloni. Onda je tamo na mene zinuo fantom da me proguta. Kao da je samo na mene čekao. Ništa nije vredelo da se branim time da smo i nas trojica možda i sami fantomskog roda. On nije odustajao, jer njegovo prisustvo je zavisilo od toga koliko verujem u njega. A ja sam silno verovao, pa se on baš okomio na mene. Nekako više verujem u ono

što na mene nasrće i izjeda me poput unutrašnje muke nego u ma šta drugo što ne mari za mene. Ipak, nije tu bilo nikakve neuobičajene muke, niti me je taj fantom progutao. On je želeo, slutim, samo priču o sebi, a koja će biti i o nama. Istina je, s druge strane, da kad nas neki fantom proguta, to nije svaki put vidljivo niti smo uopšte svesni toga. Otuda moja slutnja ne mora biti zasnovana i ja se ne bih opkladio u njenu tačnost, ali priznajem da veći deo mog izveštaja, koji sledi, makar u duhu potiče iz te slutnje.

1

Sukurdola

Godinama već znamo da postoji stari ogranak naše porodice u Španiji, koji još nosi naše ime. To je bio, mislim, i jedan od razloga zašto je Sreten otišao u Barcelonu gde je nastavio sa svojim studijama, pa naposljetku i ostao u tom katalonskom gradu. Arsen je, u međuvremenu, čak pozvao telefonom jednog od naših prezimenjaka koji živi u Madridu i bavi se advokaturom. Onda se i sreo s njim, a ovaj mu ispričao da je iz kraja na severu Španije u kojem postoji čitavo naselje nazvano po našem imenu, i da iz tog kraja potiču njegovi roditelji. „Moglo bi biti, dabome“, rekao je Madridanin čije nam je reči Arsen doslovno preneo, „da mesto nije nazvano po nama nego da smo mi nazvani po njemu.“ I dodao je da, uostalom, on nikad nije išao u roditeljski zavičaj niti ga poreklo imena zanima, ali je zato uputio Arsena da lično ode tamo i porazgovara sa starijim meštanima koji će više znati ili bi mogli više da znaju o tome odakle im prezime *Acín* ili *Aćin*.

Prema istorijskim podacima i sačuvanim crkvenim knjigama, naših istoimenih predaka bilo je, u najmanju ruku, u Zrenjaninu, odakle sam, odnosno Velikom Bečkereku, već u XVI stoleću. Zna se, recimo, za Gavri-la Aćina koji je, sa Savom Temišvarcem, učestvovao u Banatskom ustanku koncem tog veka. O tome nešto više znam i iz zapisa moje davne babe Rahilje iz desetog kolena unazad.

– Šta nam onda ona dođe? – maltene uglas me pitaju Arsen i Sreten kao da su blizanci. Ali decenija i po koja ih razlikuje u godinama nije nešto što se ne vidi. Stariji se poziva na iskustvo, mada zbog toga nije manje plahovit. Kod mlađeg, u mnogo čemu smirenijeg, raspon sazrevanja se razrasta s mnogim iskušenjima s kojima se on ipak nosi promišljeno. Ali obojica znaju već da ne znaju sve što drugi zna, i ta svest ih dovodi u ravnotežu.

– E, tu sam jak – nasmejem se, jer sam to još pre šezdeset godina, pored naziva meseci, naučio kao pesmicu koju ću sad da im otpevušim naizust. – Znae za babu i za prababu, možda i za čukunbabu, a onda se kolena ređaju s navrbabom, kurđelom, askurđelom, kurđulom, kurlebalom, sukurdolom, surdepačom, parđupanom, ožmikurkom, kurajberom, sajkatavkom, belom orlujkom. Dotle znam, a i nema više, jer svi raniji, do početka sveta, pripadaju belim orlovima. A za njih smo mi bele pčele.

Prasnuli su u smeh. I ja sam počeo da se smejem. Oni su, sve grcajući, ponavljali: kurđela, kurđula, kurlebala, kurajbera.

– Znači da smo imali i dedu koji nam je kurajber?

– Pa imate ga još, mada pretpostavljam da više nije živ.

– Neki mi deluju kao da su vampiri – reče Arsen.

– Mi smo potomci vampira – dodade Sreten. – Preci su nam možda vampiri iz Transilvanije. Zar se ona ne graniči s Banatom?

– Banat je leglo vampira – dopuni Arsen – a mi smo sad kao lovci na vampire. Zapravo smo asasini.

– Hašašini – domeće Sreten.

Dok se oni izmotavaju, ja s dva prsta kuckam po kopiji našeg rodoslova na deset stranica, načinjenog u vreme nemačke okupacije prema crkvenim knjigama rođenih, venčanih i umrlih. Uradio nam ga je Mihajlo Šipoš, svojevremeno kaluđer u Hopovu, koji je svakog jutra, našte srca, pio dva deci rakije zdravlja radi i da pročisti grlo, pa je tako možda nekog iz rodoslova i preskočio. Potom se zaljubio u Milu i napustio kaluđerski red. Stanovali su dve kuće od nas. Svakodnevno sam im za dinar donosio vodu u vedru sa uličnog bunara. Vodovod po kućama, u to posleratno vreme, još nije bio uveden.

– Ako sad izbrojimo naraštaje, onda vam Rahilja dođe surdepača, a meni sukurdola.

Uvek sam se čudio što je moja sukurdola Rahilja bila pismena, i to pre dvesta i više godina! I ponosio sam se time. Njeni zapisi su se pazili u porodici i prenosili se s kolena na koleno. Srećom da nisu na sadašnjem kiselom papiru, jer bi već prokisli i pretvorili se pod prstima u prah. Nikad nisam uspeo da ih potpuno raščitam. Pisani su ćirilicom, u kojoj se pokatkad sreće i neko glagoljičko slovo, na staroslovenskom jeziku. U ovome se baš ne snalazim savršeno. Ali, ono što sam iz njih razumeo, uglavnom se podudara s poznatim

istorijskim kontekstom. A potankosti iz porodične povesti još su mi nejasne.

Gotovo ceo srpski Banat se digao. Bila je to prva pobuna Srba protiv osmanlijskih Turaka. Sve u svemu, mojih je tada bilo i u Temišvaru i u Bečkerekcu, i vekovima su se kretali na tom potesu uz i niz Begej. Bila je to onda prilično močvarna i šumovita oblast sve tamo do Vršca, preko Tamiša do Dunava, a Turcima, kad je ustanak planuo, nije bilo lako da iziđu na kraj sa Srbima. Ovi su svoju pobunu smatrali svetom i borili su se pod barjakom s likom Svetog Save na crvenoj potki. A otomanski paša prihvatio je da se ustanici opijeni svetom krvlju ne mogu poraziti, ako i sam svoju vojsku ne povede, što u islamu, jer greh je verovati u sliku a ne u slovo, nije uobičajeno, pod barjakom s Muhamedovim likom. Zato je paša takav barjak, sa zelenom osnovom, poručio da mu se donese iz Damaska. Da bi izazvali i slomili Srbe, kasnije su se Turci dosetili još nečeg. Iz manastira Mileševe, sasekavši kaluđere, oteli su mošti Svetog Save. U pratnji jake straže, uz put sve ubijajući žene i decu, preneli su ih u Beograd. Spalili ih na Vračaru.

Pirineji

Najzad smo sinovi i ja odlučili da stvar isteramo do kraja, ili barem da saznamo nešto više. Bićemo lovci na vampire, kako kaže Arsen, vampire koji lete kao ptice-selice, ali ne pravcem sever–jug nego sa istoka na zapad i obrnuto. Prihvatio sam poziv i dogovorili smo se da se potkraj maja nađemo u Barseloni i zatim odemo na sever prema zapadu, u srce Aragonije, u pirinejsku oblast Ueska, gde se nalazi mestašce *Acín*, i tamo pretražimo arhive, ako ih ima, i porazgovaramo s ljudima. Sreten je spreman i čeka nas. Njegovo poznavanje jezika biće nam od pomoći. Arsen je doleteo preko Atlantika, a ja iz Mileševske ulice, s Vračara. Posle prilagođavanja novom boravištu, jer me je prelazak, ovaj put, iz mesta u mesto potpuno zaglupeo, mogao sam da kažem da sam spreman da uskočim u zečiju rupu. Trebalo mi je vremena da se razbistrim, i u tom moždanom razmrdavanju posle napada otupelosti izazvanog nemarom aviokompanija preko očekivanih granica otišli su poslednji dani maja. Njih dvojica su

dotle bili na dva rok-koncerta nekih svetskih grupa na festivalu Sonar. Na kraju sam se iščupao iz melanholičnog bunara u koji sam upao i izložio im plan potrage. Rođen sam za velikog planera, iako to nikad i nikome nisam uspeo i da dokažem. Volim da uvek imam plan, ma kakav, uprkos mišljenju da nijedan nije savršen i da se Bog svakom našem smeje. Baš tako sam rekao, „plan potrage“, iako su to bile samo puste reči, bez ikakvih potankosti. Očigledno da zaglupljenost još nije bila sasvim iščilela iz mene. Planom je samo potvrđena odluka zbog koje smo se i sastali. Svodio se na to da odemo do planinskog mestašceta i onde vidimo šta ćemo i šta možemo. Nekih tragova tamo mora biti. Što je manje plana u planu, on je savršeniji. „E, to je baš jak plan“, rekao je Sreten. Sva trojica smo ozbiljno klimali glavama dok su u nama odjekivale implozije neobuzdanog i veselog rzanja, ne dopuštajući da se ono očita na našim licima. „To je plan kakav samo veliki planer može da smisli“, dodao je Arsen. A dokle će nas dovesti, saznaćemo na licu mesta, i naći ćemo se u situaciji kakvoj se ni najmanje nismo nadali. Barem za mene nije bila predvidljiva.

Koliko sutradan smo, oko dva popodne, po prvoj junskoj vrućini, krenuli vozom u Pirineje. Do Ueske smo putovali otprilike četiri sata, a tamo smo, pošto smo večerali *tapas*, ja sa sardinama, prenoćili i ujutro iznajmili auto za koji su nas uverili da s njim možemo po planinskim drumovima.

– I do Asina? – izgovorili smo španski naziv sela.

– Azin? – ponovili su, zgleđajući se. Shvatili smo da je to naziv na aragonskom, pa smo potvrdili. Oni

su samo slegnuli ramenima i poželeti nam sreću. Pitali su nas znamo li put. Rekli smo im da imamo mapu. Nasmejali su se i rekli da samo mirno teramo, auto nas neće izneveriti, ali put može. Pre polaska snabdeli smo se pecivom i bočicama vode, svakom po četiri.

Dok smo se vozili, sardine od prošle noći kao da su isplivale na mome jeziku. Kako je moguće da sardine tako gode u planinskom kraju? Bile su pečene na žaru i posute, osim sušenom majčinom dušicom, začinom koji nisam mogao da prepoznam. Možda seckani listići aragonske slačice? Jak začim koji, peckajući me po jeziku, uz ukus pečenih ribica na hlebu, budi optimizam. Bio je to dobar znak. Ili je samo tako maskiran kako bi me prevario i zaveo.

Tek predveče smo stigli do Kastela Hake, pa do Kastela Solar, a odatle je trebalo ići istočno, drumom uskim, gorskim, s nezapamćenim preprekama, po kojem se kotrljalo kamenje veliko kao moja glava, i ja sam već mislio da smo nepovratno zalutali. Trebalo je da ostanemo u Kastelu do sutradan, ali sam kao otac imao pravo na poslednju reč i rekao sam da nastavimo. U toj zabiti prošli smo pored jedne isposnice s poslednjom živom dušom koju ćemo videti, pomislili smo, do kraja dana. Pogledali su kroz prozor i nije bilo sumnje da isto mislimo. Mahnuli smo monahu pustinjaku i produžili, vozeći najsporije moguće, kao da znamo kuda idemo i kao da smo odlučni da stignemo donde. Doživeli smo takav treskavac da sam u jedan mah počeo da štucam. Unajmljeni terenac nije nas izdao; cilj više nije mogao biti daleko. Nije bio ni blizu. Svaki čas morali smo da sklanjamo ispred kola debele suve

grane koje je buran vetar ko zna pre koliko godina polomio i bacio na ovaj put koji je postepeno iščezavao poput suvog korita rečice koja nikada više neće tuda proteći. Ali, sedam ili osam kilometara ne bi trebalo da budu problem. Ipak, nismo mogli da ih savladamo. Tu je bio kraj puta. Najmanje pet godina teško da je iko tuda prošao. Postoji li uopšte taj Asin, ili naša mapa laže? Izgledalo nam je da smo zalutali u divljini. Spustila se prohladna planinska noć. Spavali smo u autu na smenu. Povremeno smo ga palili. Štedeli smo akumulator. I to spavanje je bilo tek polusan. Stalno smo napeto osluškivali. Oglašavalo se noćno zverinje. Bojao sam se da odnekuda ne iskrsne medved, ili čopor divljih svinja, a da gladne vukove i ne spominjem, ili da nas iz granja ne zaskoči neki ris. Kad je svanulo, oko nas su se promolila brda, na kojima se još beleo sneg od prošle zime. Možda tamo sneg nikada ni ne kopni. Bili smo u kotlini. Posle danonoćnog napora, prvi put smo mogli da odahnemo. Na bregu dizala se crkva. To bi trebalo da je Asin. Idući nekom divljom stazom ka crkvi, pregazili smo plitki i brzi potok, i prošli nekoliko kuća. Jednospratnice od tesanog kamena. Sve su bile prazne i propale. Bile su napuštene možda pre dvadesetak ili više godina. Selo je bilo pusto i mrtvo, kao i čitava kotlina dokle smo s brega mogli da dopremo pogledom. Tu je, međutim, bio jelen, na ivici šume, i gledao nas. I on je naša rodbina. Kad smo koraknuli, on nestade. Nadao sam se da će u hramu biti monaha. Ali, ni taj hram nije bio ceo. Bio je zapravo ruševina na maloj zelenoj čistini. Oblik crkve bio je, ipak, sasvim očuvan. Isticala se kula, sad zvonik bez zvona. Verujem

da smo sva trojica osetili radost dok smo gledali crkvu. Hodali smo lagano između zidova, oko zvonika. Kao i kuće, sazidana od tesanog kamena, zračila je i dalje. Lučni svod iznad crkvene lađe, gotovo netaknut, bio je, rekao sam sinovima, nesumnjivo romanski. Rekao sam to, naravno, ali da su me pitali po čemu to znam, ne bih umeo da im kažem. Oni su samo ćutali, tu i tamo fotografisali, i ja sam shvatao da ih svetinja, udružena sa snagom okolnog drveća, zelenih krošnji, sa žuborom nevidljivih potoka i ptičjim glasovima, prožima do kostiju. I ja sam bio opijen. Na nekoliko mesta svoda koji je bio načinjen od opeke zadržalo se nešto kreča. Bio je plav, i mora biti da je čitava unutrašnjost crkve nekad bila obojena u nebesko plavo.

Naših Aćina u Asinu nije bilo, ali je Arsen, ili Sreten, rekao da oseća njihov duh. Naposletku smo sva trojica to mislili i zaključili da naš put nije bio uzaludan. Nisam siguran da smo osećali bilo čiji duh, ali jesmo svoj koji se mešao s divljim duhom Pirineja. A to, izgleda, nije moglo da prođe bez iskušenja.

Skapavanje

Po travi i prošlogodišnjem lišću, kroz vodu i preko oštrog, sitnog i krupnog kamenja, stigli smo do našeg terenca. Arsen će da vozi. Auto nije hteo da upali. Posle desetak pokušaja, kao da su se umrtvljena kotlina i mrtvo selo uvukli u motor i ovaj je samo krkljao. Sreten je seo na vozačko mesto. Ni on nije imao uspeha. Ja nisam ni nameravao da se probavam. Nevoljko smo izišli iz ukletog vozila koje je odbijalo da vozi. Arsen je tresnuo šakom po haubi. Sreten i ja smo pokušali da poguramo automobil. Malo se zaljuljao i ostao kao ukopan. Onda smo izvadili telefone. Ali, signala nije bilo. Možda jedino da se uspnemo na neki snežni vrh. Prišao sam zadnjem delu auta, i rekao:

– Barem imamo krov nad glavom. Evo u prtljažniku, osim dva rezervna točka i alata, i smotak papirnih ubrusa. Moći ćemo da brišemo ruke.

Crkva će nam biti sklonište. Bog će nas čuvati.

– Bog će nas čuvati – reče Arsen kao da je pročitao moju misao. – Čuvaće Sretenija i mene, jer smo kršteni,

a za tebe bezbožnika nisam siguran. Najbolje ti je da ne ulaziš u crkvu nego da se sakriješ u žbunju.

Arsen ponekad Sretena naziva Sretenije, a ja pomišljam da iza tog, može biti, podsmeha ima i neke bratske igre, pa čak i izvesnog zavereništva, potvrde da su bezmalo osuđeni da budu na istoj strani sveta dok sam ja i svi ostali na drugoj.

– Molićemo se za tebe – dodao je Sreten.

– Kad nam plan sastavlja nekrst, onda on ni ne pomišlja da je trebalo da se u Ueski snabdemo hranom za svaki slučaj – rekao je Arsen.

– Ko je mislio da će nam auto otkazati, a da u ovoj pustari nema ni najobičnije autobuske linije – rekao sam. Bila je to moja jedina odbrana, iako se nisam osećao ni najmanje krivim. – Mogli smo i da se naoružamo. Puške nikad nisu naodmet. Makar jedna lovačka. Srećom – obratio sam se Sretenu – osim što si se pentrao po katalonskim brdima sa onim svojim planinarskim žutim šlemom na glavi i tarzanisao na konopcu iznad sunovratnih klisura, ti si lane uvežbovao i izraelsku odbranu krav magu, pa ćemo moći da se oslonimo na tebe ako nas nešto napadne, zar ne?

Ma koliko to moglo da zvuči ironično, reči o veština kojima je Sreten vladao izgovorio sam sa izvesnim ponosom.

On se isprsi, poče da poskakuje, da se rita nogama i lomata rukama. Da ima rep, mahao bi i repom.

– Šta je, jel te buve grizu? – reče Arsen.

– Mm, *I mean, honestly*, ti si ih zapatio – reče Sreten.

– Izgleda da su vas obojicu spopale španske mušice
– prekinuo sam njihovo međusobno koškanje.

Zaključili smo da zasad nemamo neku spasonosnu ideju nego da čekamo da se u Ueski osveste da smo negde postradali, pošto niko ne vraća kola. Tražiće nas makar zbog kola. Više im vrede nego mi. Ovakvi kakvi smo kao da smo ni za šta.

Bila su dovoljna dva dana pa da budemo gotovo slomljeni. Kao da smo živi zakopani u zemlji, a u kovčegu nije ostalo još mnogo vazduha za disanje. Mučila nas je pomisao da ćemo skapati u planini.

Tri dana i tri noći smo proveli u Asinu, čiji meštani su, iako ih nije bilo, popunjavali šupljinu u našem porodičnom stablu ili, tačnije, iznova se korenili na mestima posećenog drveća u našoj porodičnoj šumi, jer mi smo šuma a ne tek jedno stablo. Njihov duh je pozdravljao naš duh u okrilju planinskog duha. Prehranjivali smo se nekim crvenim bobicama nalik šipurku, koje smo uzimali jedan po jedan, i postepeno, u strahu da mogu biti otrovne. Drugoga dana jeo sam i papirne ubruse. Rekao sam da je to celuloza i da je dobra za varenje. Bojao sam se zatvora, mada u crevima nisam imao gotovo ništa, osim crvenkastih bobica i nekih crvića koje sam prikupljao sa crvotočnih debala. Hvatao sam se za taj zatvor kao za spasenje, samo da ne bih mislio šta nas čeka sutra. Zaboravio sam i na sebe. Bio sam spreman i da žrtvujem sebe za njih, samo kada bih znao da će im ta žrtva nešto olakšati. Njih dvojica su odbijala da jedu crve. Radije će jesti kreč sa stropa crkve, odvrćali su. „Crvi su, momci“, govorio sam im, „belančevine, a kreč je plav i po definiciji, čim je ofarban, nije više ekološki čist niti za jelo, pri tome ne možete ni da ga dohvatite.“ Barem smo se nasmejali usred muke.